

Universal Declaration of Human Rights - Ga

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

JENJEN KPAŊMƆ NI KƆƆ GBƆMƆ ADESA HEGBEI AHE

MLIBOTEMƆ

Akeni aƚƆƆ nƆ aƚe aƚƆ gbƆmei adesai fee aƚe mei ni yeƆ egbƆ ke heyeli ko ni anyeƚ ashƆ ye amedeƚ, ni nomei ji heyeli, jalesane ke toinjƆle shishifai ye je le mli hewƆ le,

Akeni bu ni abuuu, ke asan gbƆmƆ adesai hegbei aƚƆ ni anaanaa ye shikpƆƚ le etƆƆ gbƆmƆ yitƆƚ ni eha efec yiwale nii, ke amƆ nƆe gbegbelemƆ aƚe mei foji anine ashe ameshweenii aƚƆ bƆ ni ameaanye amewie nƆ ni amesusuƆ ye nƆ ko he, amehe nƆ ni amesusuƆ aƚe eja gbe pe ameye, akanye awo amehe gbeyei dƆƚ, ni asan akakama ame nƆ ko nƆ ko hewƆ le,

Akeni suƆmƆ ni asumƆƆ aƚe atƆƆ gbe kroko nƆ ajieƆ yiwale nƲyeli ko hewƆ ni ehiaa aƚe awo mla ni baafai gbƆmƆ adesai hegbei ahe hewƆ le,

Akeni ehe hiaa aƚe akai he aha naanyobƆ ahi maji aten hewƆ le,

Akeni mei ni yƆƆ Jenmaji EkomefeemƆ Ku le mli le ema amehemƆkeyeli ni ameyƆƆ ye gbƆmƆ adesai mli, ke agbojee ke egbƲyeli ni kai hii ke yei aten nƆ aduatsƆ, ni ametswa amefai shi hu aƚe amebaabo mƆdeƚ koni shihile mli aƚƆ fe tsuutsu, ni heyeli ahe shi jogbanƚ taake ato he gbejianƆ ye Jenmaji EkomefeemƆ Ku le kpaŋmƆ le mli hewƆ le,

Akeni maji ni yƆƆ Jenmaji EkomefeemƆ Ku le mli le ewo shi aƚe ameke ku le baafee ekome bƆ ni afee ni hie asƆ, ni asan gbƆmƆ adesai hegbei ke heyeli ahe shi hewƆ le,

Akeni shishinumƆ ni aaana ye hegbei ke heyeli nƆe ahe baafee nƆ oti ni abaadamƆ nƆ koni shiwoo nƆe aye omanyehewƆ le,

Bele, Agbene

Kpee Wulu le miiha ale

Jenjen KpaŋmƆ ni kƆƆ GbƆmƆ Adesai Hegbei Ahe nƆe

Aƚe mei fee ke jenmaji fee asusumƆ kpai, koni mei anƚroanƚkroi ke kui fee adamƆ kpaŋmƆ nƆe nƆ amebƆ mƆdeƚ ametsƆ nitsƆƆmƆ ke tsƆsemƆ nƆ ye majian ke maji aten nifeemƆ aƚƆ ameha emli hegbei ke heyeli le ahe shi ye je le mli fee ye maji ni yƆƆ Jenmaji EkomefeemƆ Ku le mli diertse, asan ke shikpƆji ni yƆƆ ameshishi aƚƆ hii hu anifeemƆ mli.

GbejianƆtoo 1

AƚƆ gbƆmƆ fee gbƆmƆ ye agbojee mli, ke hegbe ko ni damƆ ƚele koome nƆ. GbƆmei fee ye jweŋmƆ ke henilee, ni no hewƆ le esa aƚe amehe ahi shi ye nyemi suƆmƆ mli.

GbejianƆtoo 2

MƆ fee mƆ ye hegbe aƚe eyeƆ hegbei ni yƆƆ kpaŋmƆ nƆe mli le amli ƚƆƆmƆ le eko, bƆ ni naatsii ko kwraa be ye jaku mli ni aje, hewolo su ni ahie, nuu loo yoo ni aji, wiemƆ ni awieƆ, jamƆ mli ni ayƆƆ, manƚaneyeli shidaamƆ mli aloo susumƆ ni ayƆƆ ye nƆ ko he, man nƆ ni aje, nii ni ayƆƆ, weku mli ni aje aloo gbenaƆ ko ni ahie hewƆ.

Asan akwe koni akajie nian bƆ ni aƚe mƆ ko man ni eje le agbojee miitsu nii ye hegbei nƆe agbefan, keji man le ena heyeli jio, aaje man kroko nƆ aakwe esaji aƚƆ jio, enako heyeli jio, aloo ehƆ nƲyeli ko shishi fai ke fai.

Gbejianɔtoo 3

Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake ehio wala nɛɛ mli, ake ena heyeli, koni akwe ni efee shweshweeshwe hu.

Gbejianɔtoo 4

Esaaa ake ayeɔ mɔ ko nyɔɔ, aloo ahaa esɔmɔ mɔ ko bɔ ni ejaaa gbe; aahi nyɔnyeli ke gbɔmɔhɔmɔ gbejianɔtoi sɔɔtoi fɛɛ.

Gbejianɔtoo 5

Esaaa ake ake yiwale nyɔtɔ mɔ ko, aloo ake ehie tsumɔ shikpɔɔ, aloo afeɔ le anisenii kegbalaa etoi.

Gbejianɔtoo 6

Mlanaa le mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake ake woo haa le ake gbɔmɔ adesa.

Gbejianɔtoo 7

Mlanaa le mei fɛɛ yeɔ egbo, ni esa ake akwe koni mɔ fɛɛ mɔ afee shweshweeshwe bɔ ni hieiankwemɔ ko kwraa be mli. Esaaa ake akweɔ hieian yɛ mɔ ko mɔ ko gbefan keji aye le sane ko ni ke kpanmɔ nɛɛ kpāaa, aloo awo yin koni afee nɔ ko ni kpanmɔ nɛɛ enɔmɛɛ he gne.

Gbejianɔtoo 8

Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake ebio koni kojomɔhe ko aye esane eha le bɔ ni hieiankwemɔ be mli, keji aye le toikodɔmɔ sane ni teɔ shi eshio kpanmɔ nɛɛ, aloo Man Mlatso le, aloo hegbe ni eyɔ yɛ mlanaa le.

Gbejianɔtoo 9

Esaaa ake amɔ mɔ ko, aloo atsio enaa, aloo atswaa enaneshi tu keji aboteko sane ko ni akeshi le mli jogbanɔ.

Gbejianɔtoo 10

Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake keji ena sane ko le, ajinafoi ni ahe be sane le mli akojo le bɔ ni hieiankwemɔ be mli, ni asan amebo egbee toi kemɔ shi.

Gbejianɔtoo 11

1. Keji mɔ ko na sane ni sa toigbalamɔ le esaaa ake abuo le fo yɛ najian, beja akojo le yɛ man hie, beian ni aha le hegbe fɛɛ ni sa ake ena kefā ehe jogbanɔ hu.

2. Esaaa ake abuo mɔ ko fo ni sa toigbalamɔ keji efee aloo efee nɔ ko yɛ man mlanaa aloo jenmaji aten mlanaa, keji beian ni afo sane le afo eno le awoko nakai mla le. Ni esaaa hu ake toigbalamɔ le naa waa fe bɔ ni mla letsɔ nakai beian le.

Gbejianɔtoo 12

Esaaa ake ake he woɔ mɔ ko teemɔɔ sane, eweku, eshia, aloo eke mei aten shāramɔ saji amlɔ, ni esaaa ake agbeɔ mɔ ko he guɔ hu. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake mla fāa ehe yɛ enemei agbefan.

Gbejianɔtoo 13

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake eyaa he fɛɛ he ni esumɔ, asan ni ehio man fɛɛ man ni esumɔ mli hu.

2. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake eshio man ko nɔ, ke le dienɔse eman tete, ni eye hegbe hu ake ekua esee keyaa eman ekonɔ.

Gbejianotoo 14

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake eyabaa abo yɛ man kroko nɔ kejo yiwale naa foi.
2. Ake hegbe nɛɛ tsuuu nii keji yiwale nɛɛ ejɛɛ efɔnfeemɔ ni kɔɔ mansaneyeli he, aloo eje nifeemɔ ko ni ke Jenmaji Ekomefeemɔ Ku le yinto ke gbejianotoi le kpɔaa.

Gbejianotoo 15

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake ana le ake man ko nɔ nyo.
2. Esaaa ake ahaa mɔ ko nmeɔ mannyo hegbe ni eyɔɔ bɔ ni mla enmɛɛɛ gbe, aloo aaatsi enaa koni ekanye etsake ejiakuman.

Gbejianotoo 16

1. Esaaa ake hewolo su, loo man nɔ ni aje, loo jamɔ mli ni ayɔɔ tsio hii ke yei ni eshe gbɔla gbe ake amekabote gbɔlashihile mli kɛwo shwiei. Amɛboteko gbɔlashihile mli jio, amɛbote gbɔlashihile mli jio, amɛfo gbɔlashihile mli jio, esa ake ana amɛ ake ameyɛɔ egbo.
2. Ja mei enyɔ nɛɛ ekpele nɔ dani amɛbaanye amɛbote gbɔlashihile mli.
3. Weku ji man shikwɛ, ni ehiaa ake abaa yi.

Gbejianotoo 17

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake enaa le diɛntse enii, aloo eke mɔ kroko fɛɛ ekome kenaa nii.
2. Esaaa ake ashɔ mɔ diɛntse nii ni eyɔɔ yɛ edɛn bɔ ni mla enmɛɛɛ gbe.

Gbejianotoo 18

Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake ekɔ le diɛntse eyin yɛ susumɔ ko he, ni eke ehe woɔ jamɔ fɛɛ jamɔ ni esumɔ mli. Hegbe nɛɛ nmeɔ le gbe hu koni etsake ejamɔ loo ehemɔkeyeli, ke hegbe ake le ekome too, aloo eke mei krokomei afee ekome keha mei anu ejamɔ le he yɛ nitsumɔ, nifeemɔ ke kusumfeemɔ mli yɛ manjaano loo teemɔn.

Gbejianotoo 19

Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake esusɔ nɔ ko he bɔ ni esumɔ, ni ehaa aleɔ hu. Hegbe nɛɛ nmeɔ le gbe hu koni ekanme mɔ kroko gbe ni eetsake ejwɛnmɔ; ni ebaanye etsɔ gbe fɛɛ gbe nɔ etao, aloo enine ashe, aloo eha ale sane ko loo susumɔ ko keje man fɛɛ man nɔ, bɔ ni ake husu tsuuu nii.

Gbejianotoo 20

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake eke ehe bɔɔ ku aloo henaabuamɔ ko ni atse koni afee nɔ ko yɛ toinjɔle mli.
2. Esaaa ake anyɛɔ mɔ ko nɔ koni eke ehe abɔ ku ko.

Gbejianotoo 21

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake le diɛntse efataa mei krokomei ahe kekuraa eman, aloo etsɔ oshikifɔ nɔ ekɔ mɔ kroko koni edamɔ enaa.
2. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake eyeɔ nibii ni man keyɛɔ ebuaa manbii le mli nɔɔmɔ le eko.
3. Manbii asuɔmɔnaa nii nɔ abaadamɔ akura man le, ni abaatsɔ oshiki kɔnɔn ni ato be ni akɛfɔ, ni asan mei fɛɛ fɔɔ yɛ teemɔn, aloo gbe kroko ni shishiumɔ be mli nɔ ale amesuɔmɔnaa nii nɛɛ.

Gbejianotoo 22

Maṅnyo fɛɛ maṅnyo yɛ hegbe ake maṅ akwe koni efee shweshweeshwe, ni esa ake ena hegbe koni ana le hu egbojee kewula shi. Ene feemo bbaje maṅ le mɔdenɔɔ ke maji atɛn ekomefeemo mli, ke bo ni maṅ fɛɛ maṅ gbejianɔtoɔ ke ejwetri shidaamo yɔɔ ha; ni nakai nɔɔn hu shika hejaatsɔɔ, shāramo ke kusum hegbei ni maṅnyo aaama le baaye ebua koni ake woo aha mo fɛɛ mo.

Gbejianɔtoɔ 23

1. Mo fɛɛ mo yɛ hegbe ake etsuɔ nii, ake etsuɔ no ni le dɛntse esumoɔ, ni ake le aye jalegbe yɛ nitsumo le mli, ni akwe koni enitsumo akaje eden hu.
2. Esa ake mei ni tsuɔ nitsumo kome ana nyomɔwoɔ kome bo ni hieiankwemo be mli.
3. Esa ake awoɔ nitsulo fɛɛ nitsulo nyomo ni sa enitsumo le, koni eke ena ke ebii aye nii bo ni baashe amena; ni keji eehia le, atso yelikebuamo gbe ko no afee he eko aha ame.
4. Mo fɛɛ mo yɛ hegbe ake etseo, aloo eke ehe domo nitsulɔi aku ko koni eketao esaji anaa.

Gbejianɔtoɔ 24

Mo fɛɛ mo yɛ hegbe ake ejɔ ehe, ni ejieɔ ehietserɛ hu; ni nakai nɔɔn hu esa ake atɔɔ nmeletswai abo ni esa ake aketsu nii, koni awo le nyomo hu beian ni eejɔ ehe.

Gbejianɔtoɔ 25

1. Mo fɛɛ mo yɛ hegbe ake ehio shi jogbanɔ bo ni eeena niyenii, hehaano, wɔche, tsamo, ke shihilen nibii ni ahe hiaa, koni le ke ebii fɛɛ ana gbomatsɔn hewale, ni agbene hu aye abua le keji enitsumo nme le, aloo enaaa hetselɛ, aloo eje kpa, aloo etsɔ okulafo, aloo egbo, aloo gbe ko no le elee bo ni eefee ena edaan nmaa.
2. Awomei ke gbekɛbii ehia kwemo ke yelikebuamo kredɛ ko. Esa ake ana bi fɛɛ bi yɛ nɛle kome no, bo ni akwee keji kpeemo yoo bi loo hemo bi ni.

Gbejianɔtoɔ 26

1. Mo fɛɛ mo yɛ hegbe ake ena skul tsosemo. Esaaa ake awoɔ nyomo ko yɛ tsosemo nɛ he, titri le shishijee no le. Esa ake anye mo fɛɛ mo no, ni ke hoo kwraa le egbe shishijee skul naa. Agbele naa ke ninenaa nikasemɔhei bo ni mo fɛɛ mo baana mli gbe, ni nakai nɔɔn hu mei fɛɛ baana nikasemɔhe wulu mli gbe, shi ene baadamo mɔdenɔɔ no.
2. Tsosemo mli le esa ake akwe koni ayɔse nilee ni yɔɔ gbomo adesa mli kewula shi kejie agbojee ni yɔɔ emli le kpo, bo ni baaha hie aso gbomo ke eheyeli. Ene baaha niiashishinumɔ ke tsuishitoo ke naanyobo ahi maji atɛn, nakai nɔɔn hu ji hewolo su ke jamo; ni ebaaye ebua Jenmaji Ekomefeemo Ku le yɛ toinjole gbefan hu.
3. Folɔi yɛ gbenaa kredɛ ko ake ame dɛntse amebaatsɔ tsosemo ni esa ake amebii ana yɛ skul.

Gbejianɔtoɔ 27

1. Mo fɛɛ mo yɛ hegbe ake eke ehe wo he ni eyɔ le kusumfeemoi ke naa nifeemoi amlɔ, ni eye gbefan yɛ seenamo ni yɔɔ jenshikpamo nifeemoi amlɔ hu.
2. Mo fɛɛ mo yɛ hegbe ake ekwe koni mo ko akaju shi eye niiashikpamo, ninmaa, lalasɔ ke nitermo ko ni le dɛntse efee le mli nii.

Gbejianɔtoɔ 28

Mo fɛɛ mo yɛ hegbe ake ehio shāramo ke maji atɛn gbejianɔtoɔ ko mli: he ni ake hegbei ni yɔɔ kpanmo nɛ mli le tsuɔ nii kewulaa shi yɛ.

Gbejianɔtoɔ 29

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ gbɛnaa nitsumɔ ko ha akutso mli ni eyɔɔ lɛ: he pɛ ni eɛɛye ehe, koni ena tsɔsemɔ ni yɛɔ emuu kɛwulaa shi yɛ.
2. Mɔ fɛɛ mɔ hegbe kɛ eheyeli asɛɛtiumɔ mli lɛ nɔ pɛ ni tsio pɛ ni tsio lɛ gbɛ ji mlai ni awo bɔ ni afee ni ake bulɛ ni sa aha mɔ kroko hegbei kɛ eheyeli, koni ahi shi yɛ hiesɔlɛ kɛ toinjɔlɛ mli.
3. Gbɛ ko bɛ ake hegbe kɛ heyeli nɛɛ asɛɛtiumɔ mli lɛ ate shi ashi yintoi kɛ otii ni jwere Jɛnmaji Ekomefeemɔ Ku lɛ hiɛ lɛ.

Gbejianotoo 30

Esaaa ake atsɔɔ kpanmɔ nɛɛ shishi yɛ gbɛ ko nɔ ake man ko, loo ku ko, loo mɔ ko yɛ hegbe ko ake efɛɔ nɔ ko ni baanye efite hewalɛ ni yɔɔ hegbei nɛɛ asɛɛ.
